

تطابق سیره شهید چمران در مدیریت جهادی با شاخصهای تمدن اسلامی

سید احسان پیشوا¹

سید عظیم حسینی²

تاریخ دریافت مقاله: 1400/02/19 تاریخ پذیرش مقاله: 1400/03/29

چکیده

تمدن‌سازی در تعریف مفروض تمدن مبنی بر حسن معاشرت اجتماع، نیازمند الزاماتی از قبیل دست‌یابی به نظم اجتماعی محصول حکومت، قوانین و تلقی مردم اجتماع از خود و از روابطشان با یکدیگر و با حکومت می‌باشد. بطور خاص، ضروریات ایجاد تمدن اسلامی نیز بر اساس ذات بروز و ظهور هر تمدنی، در قالب پروسه‌ای ناظر بر پایه‌ریزی و مراقبت تا دستیابی به رشد و نهایتاً بالندگی و مراقبت و حفظ آن می‌باشد. حسب بیانیه گام دوم انقلاب رهبر معظم انقلاب خطاب به ملت ایران، اینک انقلاب اسلامی وارد دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی شده است و نظر به اینکه پیشرفت علمی و مدیریت جهادی از ابزار مهم تحقق این امر است، در این مقاله تلاش گردیده تطبیق خصوصیات بارز شهید چمران در ولایت مداری، مبارزه با استبداد و سیره ایشان در کسب علم و دانش و مدیریت جهادی، با شاخص‌های تمدن اسلامی مبنی بر ولایت، بصیرت و امر به معروف و نهی از منکر، بررسی گردد.

کلمات کلیدی

تمدن‌سازی، ولایت، بصیرت، امر به معروف و نهی از منکر، مدیریت جهادی، شهید چمران.

1- گروه عمران، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. E_pishva@yahoo.com

2- گروه عمران، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) Azim_Hosseini@Azad.ac.ir

تطابق سیره شهید چمران در مدیریت جهادی با شاخص‌های تمدن اسلامی / پیشوا و حسینی

مقدمه

تاریخ طولانی رفتارهای اجتماعی انسان و مناسبات فرهنگی، اقتصادی و سیاسی، در قالب ظهور و افول تمدنهای متعددی در سراسر جهان نمود یافته است. در فضایی که انسانها در جهت بقاء و حفظ و نیز پیشرفت و تعالی خود می‌بایست تلاش نمایند، ضرورت تعامل با اجتماع نیز متوجه هر دو جنبه رفیع نیازها و دستیابی به آرمانها و رشد حقیقی و سعادت، خواهد بود. نیازهای اساسی فردی، جهت دستیابی به رضایت واقعی، علاوه بر نیازهای مادی، متوجه نیاز به رسمیت شناخته شدن نفس انسان نیز می‌باشد [2] که هر دو ذیل ارتباط و تعامل با اجتماع و تحت مفاهیم اقتصاد و فرهنگ و سیاست، میسر خواهد بود. بنابراین منظم ساختن این ارتباط و تعامل، با هدف تأمین عدالت اجتماعی و حفظ و بهره‌وری حداکثری از منابع سرزمینی و دستاوردها و نبوغ افراد اجتماع در جهت تبدیل اجتماع انسانی به یک جامعه با اهداف معین و همکاری و همیاری در نیل به اهداف، لازم است و بدین سان در نهایت تلاش انسانها به بقاء و حفظ و نیز پیشرفت و تعالی خود و دیگران تعمیم می‌یابد.

اجزای اصلی تمدن شامل حکومت، قانون، شهر، فرهنگ و مناسبات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی می‌باشد. حیات تمدن علاوه بر جامعه، به ساختار کالبدی مقاوم در برابر آسیبهای طبیعی نیز وابسته است. استفاده از دانش و فنون مهندسی به جهت توفیق در دستیابی به پایداری و ماندگاری سازه‌ها و مستحدمات به همین منظور صورت می‌پذیرد، فلذا این امر بایستی با نوع شناخت و فرهنگ جامعه نیز همراه بوده تا غنای مستمر هویت جمعی را تأمین نماید. در اعتقاد توین بی [3]، مورخ انگلیسی، تمدن حاصل نبوغ اقلیت مبتکر و نوآور است. در نظر بسیاری از اندیشمندان بروز نبوغ فرهنگی و علمی از الزامات یک تمدن است.

لذا، مطالعه سرگذشت و بررسی اقدامات یکی از نوابع تاریخ انقلاب، شهید دکتر مصطفی چمران، از جنبه اقدامات ایشان در عرصه دفاع و مبارزه و مدیریت عالمانه، ذیل شاخصه‌های ولایت مداری، بصیرت و همچنین استبداد و استثمار ستیزی، بیانگر نبوغ وی در مدیریت جهادی واجد فرهنگ اسلامی است و سیره ایشان نیز بعنوان نمونه ای معاصر از نوآوری و ابتکار تمدن ساز اسلامی، متصور می‌گردد.

تعریف تمدن

گرچه ریشه لغوی تمدن به کلمه مدینه و یا شهر وابسته است، اما عنصر شهر نهایتاً بعنوان یکی از اجزای تمدن پذیرفته است. در تعریف ماکس وبر [6] گونه‌ها و اقسام متفاوتی دارد، اما اساساً ارتباط هر

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره 3، پائیز 1400

چه نظم یافته و سیستماتیک افراد اجتماع می‌تواند نشانه اساسی وجود تمدن باشد و وجه ممتاز اقتصادی، فرهنگی، هنری و سیاسی از شاخصه‌های یک تمدن است. ابن خلدون [5] اجتماعی شدن انسان را تمدن نامیده است. فرانسیس بیکن [22] جنبه عینی فرهنگ را تمدن می‌داند.

ضروریات تمدن سازی

تمدن از جنبه وجودشناسانه یک موجود اجتماعی است و تمدن سازی به مثابه کاشت نهال‌هایی است و نیازمند بذر واجد عقلانیت، آگاهی و اخلاق و بستر مناسب، هم از جنبه پتانسیل ایجاد ساختارها و هم تطابق و آمادگی ذهنی اجتماع است و از آنجایی که تمدن یک محصول اجتماعی است، مانند تمام ذوی العقول دارای کودکی، جوانی، رشد و بالندگی و افول می‌باشد [19]. از دیدگاه پاتریک گدس [23] نیز تکامل تدریجی شهرها که بعنوان جزئی از تمدن‌ها مورد توجه هستند، در شش مرحله نوزاد شهر، شهر، مادر شهر، کلانشهر، مستبد شهر و مرده شهر صورت می‌پذیرد و ابن خلدون [5] نیز سیر تمدن‌ها را در مراحل مبارزه اولیه، پیدایش استبداد و در نهایت مرحله تجمل و فساد را پایان تمدن می‌داند، بنابراین پاسداری و مراقبت از استمرار رشد و بالندگی تمدن‌ها و حفظ عقلانیت و همبستگی جامعه، جزء لاینفک طی مسیر تمدن‌سازی است.

ویژگی‌های کلی تمدن اسلامی در عرصه اجتماعی، نظام مندی مبتنی بر اخلاق، و نه صرفاً ذیل قوانین اساسی، است که پدیدآورنده بستر نوآوری و شکوفایی خواهد بود. همچنین در عرصه کالبدی (شهر) به جهت دستیابی به هویتی منسجم در محیط زندگی، لحاظ عناصر خودبسندگی و بوم آورد بودن، پرهیز از بیهودگی و اسراف، مردم‌واری، درونگرایی و نیارش [8] تعیین گردیده است.

اجتماع و جامعه از دیدگاه فلسفه غرب

عقلانیت تمدن لیبرال دموکراسی غرب بر پایه معرفت‌شناسی سکولار، افراد جامعه را جزایر جدا از یکدیگر و به اصطلاح جامعه مطلوب را جمع جبری افراد دانسته و بنابراین بروز برخی موارد فداکاری را به نوعی هنر رفتار جمعی تعبیر می‌کند [4]. برخی متفکرین غربی هر نوع ارتباط انسان با اجتماع را شر لابد و ناگزیر نامطلوب می‌دانند و انسان به اصطلاح رابینسونات را انسان مستعد شکوفایی و بروز نبوغ فرض می‌کنند و هر گونه عمل جمعی را فروکاهنده انضباط ذهنی و بالندگی فرد محسوب نموده و صرفاً اجبار انسان به ارتباط با اجتماع را به جهت ناتوانی در برآوردن نیازها دانسته و بدین ترتیب ارتباط اجتماعی را شر لابد می‌دانند [21]. به همین جهت سمت‌گیری قوانین و هنجارهای حاکم در زمینه

تطابق سیره شهید چمران در مدیریت جهادی با شاخص‌های تمدن اسلامی / پیشوا و حسینی

رعایت حریم خصوصی افراد در جوامع لیبرال توجه ویژه یافته است. گرچه حسب نظریه امانوئل کانت [12,20] فیلسوف آلمانی مبنی بر "انسان، اجتماعی ترین موجود غیر اجتماعی" و تعیین ضرورت ارتباط انسان با اجتماع بعنوان یک نیاز حیاتی و همچنین اساساً تأثیر و تأثر نسبی افراد بر یکدیگر، تحقق آرمان اجتماع گریزی مطلق انسان، ناممکن خواهد بود و ارتباط منظم و همیاری در کسب اهداف، در رفع نیازها و نیز بهبود کیفیت زندگی افراد مؤثر خواهد بود.

در این راستا مفهوم سرمایه اجتماعی به عنوان مجموعه معینی از هنجارهایی که شامل سجایایی از قبیل صداقت، ادای تعهد و ارتباطات دوجانبه می باشند، کارآمد خواهد بود. از نکات اصلی سرمایه اجتماعی، تعلق آن به گروه و نه یک فرد است و طبق این نظریه، انسان منحصر در جزیره دور افتاده فاقد امکان تحصیل سرمایه اجتماعی است [4]. لذا توجه به تولید سرمایه اجتماعی در امر جامعه پردازی، به منظور تقویت همبستگی هر جامعه ای لازم است.

شاخص‌های تمدن اسلامی

علیرغم تفاوت در عقلانیت پایه تمدنها، بنا نیست تمدن‌ها بطور کامل و از همه جهات و شئون با یکدیگر متفاوت باشند، بلکه نقاط تمایز و شاخصه‌هایی سبب تفاوت‌های تمدن‌ها با یکدیگر خواهد بود و این شاخص‌ها در تمامی شئون اثر گذار بوده و سمت و سوی تمدن را جهت می دهند. تعیین شاخصه‌های یک تمدن صرف نظر از تمایز آن با سایر تمدنها از جنبه شناخت پایه‌هایی که آن تمدن بر آن استوار می‌باشد مد نظر است. تعیین شاخصه‌ها هم از جنبه اجتماعی و هم از جنبه کالبدی یک تمدن لازم است.

در مجموع به منظور تعیین شاخصه‌های اجتماعی تمدن اسلامی از جهت تمایز با سایر تمدن‌ها، آن شاخصه‌ها را می‌توان مفاهیم اساسی بصیرت، ولایت و امر به معروف و نهی از منکر دانست [19]. هر سه مفهوم بصیرت، ولایت، امر به معروف و نهی از منکر بر محور حق مداری استوار می‌باشند و می‌توان هسته اصلی و نیروی محرکه انگیزندگی جامعه اسلامی را حق مداری دانست. حق مداری از دیدگاه قرآن کریم بطور کلی به فرمانبرداری از پروردگار تعریف می‌گردد "و اذنت لربها و حقت" (انشقاق، 2). بنابراین تمامی موضع گیری‌ها، مبارزات و مجاهدت‌ها در برابر استبداد و استثمار در راستای تحقق این امر می‌باشد. بطور مشخص لازمه تشخیص حق و حقیقت نیز ولایت مداری و بصیرت است و تقوا و محافظت مداوم نفس از انحراف از مسیر حق، در گرو امر به معروف و نهی از منکر می‌باشد.

جایگاه مفهوم بصیرت در تمدن اسلامی

عقلانیت تمدن اسلامی بر پایه بصیرت است [19]. بصیرت نوع نگرش به جهان واقع انسان مومن است "قل هذه سبیلی ادعوا الی الله علی بصیره" (یوسف، 108) و ادراکی شهودی و برآمده از شناخت صحیح است. کسب بصیرت از باب خودشناسی و خودسازی بعنوان تلقی یک فرد از خود و جایگاهش در ارتباط با اجتماع و آثار بعدی آن در شناخت حقایق در پروسه تمدن سازی، اهمیت بیشتری دارد. ضمن اینکه بانیان امر جامعه پردازی پروسه تمدن سازی نیز وظیفه روشنگری در قبایل فضاهای غبار آلود را دارند. موضوع ضرورت بصیرت افزایشی مورد تأکید مقام معظم رهبری نیز بوده است و مستند به آیه "لم تلبسون الحق بالباطل و تکتُمون الحق و انتم تعلمون" (آل عمران، 71) و روایات متعدد، مکرر بر ضرورت روشنگری تأکید داشته اند [15].

جایگاه مفهوم ولایت در تمدن اسلامی

حکومت بعنوان جزء اساسی نظامات زندگی جمعی است و موجودیت هیچ تمدن زنده‌ای، فاقد عنصر حکومت ممکن نیست و همچنین پایداری و تطبیق حکومت و عقلانیت یک تمدن، شرط بقای آن تمدن است [19]. ضمناً صرف عقلانیت، قطع نظر از ایجاد سازماندهی خاص حکومتی شامل سه رکن رهبری، نظام تصمیم گیری و تقسیم کار [9] نیز باعث تشکیل حکومت نمی‌گردد. بنابراین با توجه به سنگ بنای حکومت اسلامی بر مبنای عقلانیت اسلامی، لذا رابطه مردم و حکومت در تمدن اسلامی نیز بر مبنای مفهوم ولایت است.

جایگاه مفهوم امر به معروف و نهی از منکر در تمدن اسلامی

عقلانیت اسلامی ناظر به مسئولیت فرد در نجات خود و دیگران می‌باشد و فرد در همه امور مسئول اعمال خود است. "الا تزرؤا وازره و زر اخری" (نجم، 38) و امر به نفس انسانی در تقید به معروف و پرهیز از منکر لازمه خودسازی است و حفظ و مراقبت از جامعه اسلامی نیز نیازمند امر به معروف و نهی از منکر است. "و لتکن منکم امه یدعون الی الخیر و یامرون بالمعروف و ینهون عن المنکر" (آل عمران، 104). بنابراین در امر به معروف و نهی از منکر مصلحت و حیات جامعه وجود دارد [10].

عناصر تمدن ساز اسلام

لازم به ذکر است، زندگی اجتماعی دارای شاخص‌ها و عناصر متعدد دیگری نیز می‌باشد و ملاک بودن عقلانیت اسلامی و تمدن اسلامی مبتنی بر آن نیز واجد شاخصه‌ها و عناصر گوناگونی است که منتج

تطابق سیره شهید چمران در مدیریت جهادی با شاخص‌های تمدن اسلامی / پیشوا و حسینی

از عقلانیت پایه در شئون مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی است. از نظر دوانی و خزاعی [14] توجه به عناصر تمدن ساز اسلام از جنبه استحکام ساخت درونی نظام به منظور امکان دستیابی به تمدن اسلامی لازم است. در ادامه برخی عناصر تمدن ساز اسلام، شامل عقل گرایی، عدالت گرایی، علم گرایی، جامع گرایی، جهان گرایی و اخلاق گرایی مد نظر قرار گرفته است.

عقل گرایی

حجیت عقل در اسلام ثابت است و عقل در کنار کتاب، سنت و اجماع در اسلام، از منابع اجتهاد است و قرآن کریم نیز به کرات انسان را دعوت به تفکر و تعقل نموده است. "و سخر لکم اللیل و النهار و الشمس و القمر و النجوم مسخرات بأمره ان فی ذلک لآیات لقوم یعقلون" (نحل، 12). بنابراین تأکید بر احتجاج، تجزیه و تحلیل تا حصول فهم را از ویژگی های دین اسلام بعنوان دینی که حقایق را تسلیم بشر نموده است می توان دانست ، "یخرجهم من الظلمات الی النور" (مائده، 16)، و حیات آن در جامعه اسلامی از عناصر تمدن سازی اسلامی است.

عدالت گرایی

عدالت از آرمانهای بشری و از مهمترین عناصر استحکام و پایداری حاکمیت و استمرار و توفیق هر تمدنی خواهد بود. بروز و ظهور عدالت وابسته به نظم است. ایجاد نظم نیز بر اساس تطابق قوانین با اهداف عقلانیت تمدن اعم از اهداف متوجه حفظ کیفیت حیات جامعه و هم چشم اندازهای توسعه و پیشرفت می باشد و ابزار آن نیز مراقبت و ارزیابی است.

مدیریت و اداره امور به منظور حصول نظم ، به معنای ایجاد سلسله مراتب و وحدت رویه است و بر این مبنا دستاوردها محافظت می شود و اجتماع منظم گردیده و به سمت یک جامعه بر اساس عقلانیت پایه و نهایتاً تحقق عدالت منجر می گردد. بدیهی است عدالت اسلامی نیز بر مبنای عقلانیت و فکر اسلامی و از طریق طی مسیر حکومت اسلامی، قوانین اسلامی و نظم ناشی از آن، تحقق خواهد یافت.

علم گرایی

وجود آیات و روایات متعددی، موید تأکید بر علم آموزی و کسب دانش در آموزه های دین اسلام است و علم گرایی را در زمره خصوصیات دین اسلام قرار می دهد. توجه به علم هم در معنای علوم آکادمیک (science) و یا علم جامع و کسب معرفت در معنای (knowledge) از ضروریات تمدن است.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره 3، پائیز 1400

شناخت وقایع و علل آن، دریافت روشهای مقابله با آسیبها و دانش و مهارت جبران‌گری، نظریه پردازی کارآمد در مواجهه با قوانین طبیعت و سنتهای الهی، از اصول ثبات و پایداری قدرت علمی است. رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز در بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران، توجه به الزامات پیشرفت علمی را از ابزار مهم تحقق امر تمدن‌سازی اسلامی دانسته‌اند [17].

جامع‌گرایی

با توجه به نگاه غالب فردگرایانه تمدن غرب و لیبرالیسم به انسان، نتیجتاً بنیان روابط اجتماعی افراد نیز سطحی و بر مبنای رفتارگرایی و فرصت‌طلبی بنا می‌شود، در حالیکه تأکید بر مسئولیت فردی و اجتماعی در تأمین سعادت انسان و اعتقاد به حیات ابدی در آموزه‌های اسلامی، سبب نگاه جامع و نه صرفاً تک‌ساحتی به انسان گردیده [14] و اهمیت مضاعف و تعمیق روابط اجتماعی انسان در جامعه اسلامی را در پی دارد.

جهان‌گرایی

دین اسلام، به منظور آگاهی بخشی انسان و تأمین سعادت بشر و فراهم نمودن حیات طیبه در این جهان و حیات ابدی، بر پایه‌های عقل و فطرت بنا شده و داعیه اداره جامعه جهانی را دارد [14].

اخلاق‌گرایی

برای انسان رانده شده از بهشت، هم در تعالی و هم در سقوط حد یقینی متصور نیست و هم جهش کیفی و هم انحراف و سقوط ممکن است. بنابراین شناخت و حفظ و مراقبت از نیکی‌ها و انضباط در دوری از پلیدی‌ها برای انسان لازم است.

آشنایی و دانش عواقب اعمال، اعتقاد به قضا و قدر و آگاهی بر مسأله جبر و اختیار، از مهم‌ترین پرسشهای بشر است. "فمن يعمل مثقال ذره خیراً یره و من يعمل مثقال ذره شراً یره" (انزال، 7 و 8). زمانه نیز آموزگار نیکی‌ها و پلیدی‌ها خواهد بود، غفلت انسان از اهمیت ملاحظه و توجه به خیر و شر حتی در مرحله تفکر، صرفنظر از سستی‌اش در حق‌مداری، به موجب بعضاً تعویق در ظهور پیامد اعمال است، فلذا قرآن کریم به بین و واضح بودن حساب کردار و ذات اعمال نزد پروردگار، اشاره نموده است. توصیه صریح قرآن کریم به صبر و حق، تأکید بر دو مفهوم اساسی و چاره‌ساز اخلاق در برابر منش پاییدن و چاپیدن دیگران که نسخه فرهنگی القایی تمدن غرب (و یا در بیان تبری جوینانه اخیرشان، غرب وحشی) است، می‌باشد.

تطابق سیره شهید چمران در مدیریت جهادی با شاخص‌های تمدن اسلامی / پیشوا و حسینی

از جنبه اجتماعی اخلاق مداری با تأثیر مثبت بر دو مولفه Effectiveness درمعنای کارهای درست را انجام دادن و Efficiency به معنای انجام دادن درست کارها [24]، در تعالی جامعه و بویژه جامعه و تمدن اسلامی که مقید به اخلاق است، موثر می‌باشد.

مدیریت جهادی در تمدن اسلامی

مفهوم مدیریت جهادی ذیل عقلانیت تمدن اسلامی که خصوصاً در مواجهه با بحران‌ها کاربرد درخشانی خواهد داشت، متضمن تقید به علم و دانش و توجه به اعتلای انسانی افراد می‌باشد که از مصادیق امر به معروف و نهی از منکر نفس انسانی نیز می‌باشد.

رهبر معظم انقلاب مدیریت جهادی را کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت تعریف نموده اند [16]. همچنین اهم شاخصه‌های مدیریت جهادی، توکل و اخلاص، روحیه علم جویی، تلاش مضاعف، اعتماد به نفس و ایثار احصاء گردیده است [11] که یک مدیر جهادی، بویژه در مدیریت اقدامات پدافندی و مقابله با بحران‌ها، واجد عناصر مدیریت عالمانه، شجاعت و ایثار خواهد بود.

شاخص‌های تمدن اسلامی در سیره شهید چمران

اگر چه توفیق قطعی در اعمال روشهای منطق صوری در حیطه علوم دیگر و بویژه در امر پیچیده شناخت انسان متصور نیست، اما مطالعاتی در راستای تعیین خصوصیات و ویژگیهای شهید چمران صورت پذیرفته است و اهم ویژگی‌های شخصیتی شهید چمران در ابعاد مختلف، ایمان قوی و خلوص نیت، هوشمندی و تشخیص آگاهانه، ارتباط مؤثر با دیگران و متانت، مسئولیت‌پذیری و وظیفه‌شناسی، شناسایی شده است [13].

با بهره گیری از نتایج این مطالعات و همچنین آثار و دست نوشته‌های باقی از آن شهید والا مقام و سرگذشت و خاطرات نقل شده از یاران و هم‌زمانش به منظور دریافت سیره شهید چمران، می‌توان طی درجات عالی علوم آکادمیک و خداشناسی، معرفت جویی و هستی شناسی ایشان را ناظر به جامع نگری حیات انسان، عقل و علم گرایی و همچنین متانت و جهد و انصاف در کردار وی را متوجه اخلاق و عدل و تعلق اراده وی به نجات انسان و محرومین عالم و مبارزات ایشان در زمینه مقاومت اسلامی در حمایت از حقوق محرومین در لبنان و تلاش به منظور حفظ دستاورد پیروزی انقلاب اسلامی ایران را مؤید ایمان به ماهیت جهان شمول حق مدار اسلام دانست.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره 3، پائیز 1400

بطور مشخص، ایشان که به متخصص جنگ‌های نامنظم نیز شناخته می‌شود، با ایجاد و فرماندهی ستاد جنگ‌های نامنظم که تمامی افراد آن نیروهای بسیجی و مردمی بوده‌اند و تأکید و اهتمام بر ضرورت بصیرت افزایی و تقویت نیروها از جنبه عقیدتی، در اوایل دفاع مقدس امکان مقاومت را فراهم نمود. در دوران دفاع مقدس ایشان اصول دفاع پدافندی مبتنی بر طرح‌ریزی و اجرای دفاع و کاهش آسیب پذیری نیروی انسانی و مستحذات [8] را با ابتکاراتی ناشی از خودباوری و مدیریت عالمانه و با ارائه طرح‌های مهندسی پدافندی موفق از قبیل ایجاد کانال و خندق و انتقال آب رودخانه کارون برای جلوگیری از پیش روی نیروهای متجاوز و یا پل معلق چوبی برای اقدامات نیروهای خودی را ارائه و اجرا نمود و همچنین با بهره‌گیری صحیح و مناسب از نیروهای متخصص در اختیار، ادوات نظامی و موشک‌های زیرآبی، تجهیزات ضد تانک، سنگرهای مقاوم و درمانگاه مجروحین و موارد مشابه متعددی را تهیه و ایجاد نمود [18]. بنابراین، در مجموع و به واسطه سرگذشت و اقدامات شهید چمران، ایشان را می‌توان از مصادیق تام مدیریت جهادی نیز دانست.

فلذا ایثار و فداکاری مبتنی بر حق مداری و در راستای مبارزه با استبداد و استثمار و ادای تکلیف ولایت مدارانه، عشق به علم و معرفت، تهذیب نفس و اخلاص و ابتکار در عمل، در فعالیت‌ها و اقدامات شهید چمران نمایان است و بیانگر عمل طبق مفاهیم شاخص تمدن اسلامی است.

نتیجه‌گیری

اگر چه فطرت انسان‌ها متوجه حقیقت است، اما توجیهات مکرر و منطقی سازی و حق انگاری، انسان در معرض انحراف را به خودخواهی، خیانت، تکبر، بی عدالتی و کفران حقیقت دچار می‌نماید و در سطح اجتماع نیز پوچ اندیشی، قبیله گرایی و آثاری منفی از این قبیل نمود پیدا می‌کند و بدین ترتیب جهت چیرگی بر این ضعف و اجتناب از آسیب‌های پیامد آن و دستیابی به جامعه و تمدن اسلامی و رشد و بالندگی شاخصه‌های ذکر شده در ساختار تمدن اسلامی، توجه به این نکته نیز لازم است که علاوه بر ضرورت وجود قوانین مبتنی بر عقلانیت یک تمدن، میزان اثربخشی و توفیق هنجارهای حاکم حتی می‌تواند غالب بر اثر قوانین، باشد. این هنجارها باید نتیجه حکمت ناشی از اخلاص بوده و بصورت جوشش از درون اجتماع شکوفا گردند، "ان الله لایغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم" (رعد، 11) تا در بستر حاکمیت و قوانین، تمدن اسلامی را تحقق بخشند.

تطابق سیره شهید چمران در مدیریت جهادی با شاخص‌های تمدن اسلامی / پیشوا و حسینی

بنابراین توجه اجزای ساختاری تمدن ساز از جمله دانشگاه‌ها به شناساندن حکمت و تبیین عقلانیت پایه اسلامی و نهادینه گردیدن این حکمت‌ها در نسلها، و نه صرفاً توجه به جنبه‌های هویتی که بعضاً نقض آن دستمایه دستیابی به تشخص فردی نسل بعدی گردد، لازم است.

احیاء و رشد تمدن اسلامی هم به لحاظ اقتضای تاریخی و هم در راستای آرمان‌های انقلاب اسلامی در عصر حاضر، ضرورت توجه به شاخصه‌های اصلی و متمایز این تمدن و همچنین جامعه‌پردازی مبتنی بر فرهنگ اسلامی با بهره‌گیری از مفاهیم انسان‌سازی چون مدیریت جهادی و نمادهای تام این امر در عصر حاضر، از جمله شهید دکتر چمران را خاطر نشان می‌سازد. بهره‌گیری از مصادیق سیره عملی منطبق با ویژگی‌های تمدن اسلامی در زمینه ولایتمداری، بصیرت و امر به معروف و نهی از منکر و عناصر درخشان اقدامات ایشان مبتنی بر حق‌مداری در مبارزه با استبداد و استثمار که در ویژگی‌های رشادت، ایثار و مدیریت آگاهانه و عالمانه نمودی برجسته یافته، می‌تواند باری‌گر جامعه اسلامی در زمینه تمدن‌سازی نوین اسلامی و رشد و اعتلای آن باشد.

منابع

- 1) قرآن کریم، ترجمه الهی قمشاهی، مهدی، چاپ اول، تهران، انتشارات آدینده نگار، 1385
- 2) فوکویاما، فرانسیس، هویت(سیاست هویت کنونی و مبارزه برای به رسمیت شناخته شدن)، ترجمه قهرمان پور، رحمان، چاپ دوم، تهران، انتشارات روزنه، بهار 1398
- 3) البعلبکی، منیر، موسوعه المورد: دائره المعارف انکلیزیه عربیه مصوره، جلد 3، بیروت، 1983-1980.
- 4) فوکویاما، فرانسیس، پایان نظم(بررسی سرمایه اجتماعی و حفظ آن)، ترجمه توسلی، غلامعباس، ویرایش اول، تهران، نشر جامعه ایرانیان، بهار 1379
- 5) ابن خلدون، عبدالرحمن محمد، مقدمه، ترجمه پروین گنابادی، محمد، ویرایش یازدهم، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، 1385
- 6) وبر، ماکس، شهر در گذر زمان، ترجمه کاویانی، شیوا (منصوره)، چاپ سوم، تهران، شرکت سهامی انتشار، 1375
- 7) دفتر تدوین مقررات ملی ساختمان. مبحث چهارم. الزامات عمومی ساختمان. ویرایش سوم، مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی، 1396
- 8) دفتر تدوین مقررات ملی ساختمان. مبحث بیست و یکم پدافند غیرعامل. ویرایش دوم، مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی، 1395.
- 9) لاریجانی، محمد جواد، حکومت اسلامی و مرزهای سیاسی، مجله حکومت اسلامی، شماره دوم، 1375
- 10) لاریجانی، محمد جواد، جایگاه انتقاد در نظام حکومتی، مجله اندیشه حوزه، شماره هجدهم، 1378
- 11) مبینی، محمد، طراحی الگوی اسلامی-ایرانی مدیریت جهادی در راستای عینیت بخشی ام القرای جهان اسلام، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت اسلامی، شماره چهارم، سال 24، زمستان 1395
- 12) توکل، مرشدی؛ محمد، ابوالفضل، خودآیینی و اجتماع اخلاقی در فلسفه اجتماعی کانت، نشریه فلسفه، شماره دوم، سال 42، پاییز و زمستان 1393
- 13) هاشمی، نظام؛ تبیین ویژگی‌های شخصیتی-تربیتی شهید مصطفی چمران با تأکید بر مأموریت‌های سازمانی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی، فصلنامه پژوهش‌های مدیریت انتظامی، شماره دوم، سال 12، تابستان 1396.

تطابق سیره شهید چمران در مدیریت جهادی با شاخص‌های تمدن اسلامی / پیشوا و حسینی

14) رجیبی دوانی، خزاعی؛ محمد حسین، علی، تمدن نوین اسلامی مولفه‌ای اثرگذار بر استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی ایران، مجموعه مقالات همایش ملی تمدن نوین اسلامی، دانشگاه شاهد، دوره اول، 1394

15) بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، لزوم روشنگری نسبت به مسئله نفوذ دشمن، دی ماه 1394، از <http://farsi.khamenei.ir/speech-content>

16) بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار شهردار و اعضای شورای اسلامی شهر تهران با رهبر انقلاب، مدیریت جهادی، دی ماه 1392، از <http://farsi.khamenei.ir/news-content>

17) مخبر دزفولی، محمدرضا، پیشرفت علمی، مدیریت جهادی و جهش تمدنی، 1397، از <http://farsi.khamenei.ir/others-dialog>

18) چمران، مهدی، زندگی نامه شهید دکتر مصطفی چمران، 1394، <http://chamran.ir/>

19) لاریجانی، محمد جواد، برنامه دین و دنیا (دین و تمدن)، تهیه کننده: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، شبکه 4 سیما، آبان ماه 1380

20) آشتیانی، منوچهر، برنامه دین و دنیا (دین و جامعه)، تهیه کننده: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، شبکه 4 سیما، 1381

21) کچویان، حسین، سخنرانی، پوپولیسم؛ عوام گرایی یا مردم باوری، همایش پوپولیسم؛ عوام گرایی یا مردم باوری، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، دیماه 1385.

22) Naderi Farsani, siavosh., Theories, definitions and etymology of culture, Lacid ideel foreningen in norrskopin , 2020.

23) Patrick Geddes., Cities in evolution , an introduction to the town planning movement and to the study of civics, Williams & Norgate ,1915.

24) Venkatesh, j. An introduction to total productive maintenance, The plant maintenance resource center , 2005.